

значною мірою залежить якість готової продукції та наявність у ній біологічно активних компонентів з одночасним зменшенням контоміантів, токсичних і небажаних речовин. Такого органічного харчування можна досягти в тому випадку, якщо всі ланки харчового ланцюга будуть дотримуватись інноваційних екологічно чистих виробництв. Нераціонально подавати за один прийом страви з однорідних продуктів. При розробленні здорового раціону харчування потрібно також приділяти велику увагу тому, що їжа повинна не лише задовольняти фізіологічні потреби людини, але й може корегувати стан здоров'я.

Одним із головних чинників оздоровлення є організація раціонального харчування. Із точки зору фізіолого-гігієнічних основ харчування необхідно, щоб раціон людини містив усі необхідні інгредієнти. Харчові раціони мають бути збалансовані за вмістом білків, жирів, вуглеводів. Організація здорового харчування жителів країни надасть можливість знизити ризик порушення обміну речовин, підвищити резистентність організму до впливу різних чинників, забезпечити адекватним харчуванням дітей і дорослих.

Перелік використаних джерел:

1. Билим О. С., Дернова К. О. Розширення послуг лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Вісник аграрної науки Причорномор'я, 2017. № 4. С. 62–71.
2. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні. Глобальні та національні проблеми економіки, 2017. № 15. С. 197–202.
3. Дубінський С. В., Орлова В. М. Визначення факторів, які забезпечують розвиток медичного та лікувально-оздоровчого туризму в Україні. Академічний огляд, 2017. № 2 (47). С. 12–20.

УДК 334.78

Нагорняк Ірина

старший викладач кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Iryna Nahorniak

Senior Lecturer of Economic and Finance Department
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

КЛАСТЕРИ В ІНСТИТУЦІЙНІЙ ПРОЄКЦІЇ CLUSTERS IN INSTITUTIONAL PROJECTION

Насамперед слід зазначити, що загальноприйняте визначення кластера відсутнє, не зважаючи на те, що існує та постійно поповнюється література, яка присвячена кластерному підходу.

Вихідною точкою оцінки даного проблемного питання виступають два положення. По-перше, повноцінна модель кластеру не може бути сформована без врахування інституційного виміру їх формування та функціонування. По-друге, в соціально-економічних умовах ринкового типу не можуть існувати стійкі в довготерміновому періоді часу кластери неінноваційного типу.

Під кластерами слід розглядати локалізовані мезоекономічні системи з нечіткими межами, які складаються із взаємопов'язаних гетерогенних самостійних агентів та інститутів, що визначають ролі цих агентів та стимулюють інноваційний розвиток цих систем. Під інститутом в контексті поняття економічної системи слід розуміти уявлення про роль елементів (агентів) в соціальній системі. Отже, інститути не розглядаються виключно як зовнішні (екзогенні) фактори, котрі виражаються у вигляді «правил гри» і механізмів примусу агентів до підпорядкування системі. Ряд проявів впливу інститутів можуть бути

визначені аналітично, проте частіше це стосується формальних інститутів. Оскільки визначення інституту принципово нечітке, то й нечіткими (невизначеними) є межі соціальних систем, що описуються науковцями з використанням концепції інституту. Проте ця нечіткість має перевагу перед численними спробами класифікувати різноманіття макроекономічних систем в географічно-галузевій проекції.

Поняття кластера слід розглядати та аналізувати за ступенем вираженості трьох факторів – локального (географічного), галузевого (технологічного) та інституційного. Зміст даного підходу можна пояснити через відоме перефразування: «інститути важливі», але те, яким чином вони «вмонтовані» в систему, - ще важливіше.

На наш погляд, у більшості роботах (починаючи з робіт М.Портера [1]) використовується підхід до кластерів, що розкривається через п'ять типових характеристик:

- по-перше, географічна концентрація організацій, що формують профіль кластера;
- по-друге, конкурентна основа «загального» виду економічної діяльності і конкуренція між фірмами;
- по-третє, кооперація фірм по горизонталі і вертикалі а також формування навколо кооперованих фірм спеціалізованої економічної та ринкової інфраструктури;
- по-четверте, спільна комунікація (інформаційна – рекламна стратегія в тому числі) з зовнішнім світом, скерована на популяризацію кластерного бренду та території;
- по-п'яте, компетентність людського капіталу в профільній сфері кластеру в даному географічному ареалі.

Іншими словами, кластером повинна визнаватись така локальна виробнича система, яка демонструє перелічені ознаки. Проте варто звернути увагу на той факт, що нечіткість і часто суб'єктивність порогових значень численних показників, що характеризують дані ознаки, створюють серйозні методичні труднощі у їх оцінці та визначенні. І, не зважаючи на серйозний вплив державних структур, кластери є успішними та динамічними конкурентними системами з високим інноваційним потенціалом.

При аналізі різних варіацій та групувань ознак та показників кластерів науковці вкрай нечасто звертають увагу на інституційні ознаки при характеристиці кластерів. В прагматичній площині включення інститутів у вивчення кластерів може означати, що в різних типах економічних систем за одноіменними мікроагентами та мезоструктурами можуть ховатися різні економічні сутності. По суті, обґрунтування інституційної природи інноваційних кластерів дає можливість пролити світло на існування таких феноменів в економіці, як псевдокластери пострадянської епохи, трансграничні міжнародні кластери.

В основу класифікації кластерів, як правило, закладають технологічну зв'язаність (галузева приналежність та розміри), а також географічну близькість економічних агентів.

Цікавим є підхід Р. Бошма [2], який стверджує, що, в першу чергу, важливі різні форми близькості в функціонуванні економічних систем (і географічна не є визначальною формою!), по-друге, існують проблеми надмірної близькості, котрі виражаються у вигляді різних блокувань і можуть чинити перепони інноваціям. Географічний фактор розглядається як комплементарний фактор при формуванні організаційної, соціальної, інституційної та когнітивної близькості.

Окреслюючи роль інституційних факторів, Р. Бошма фактично говорить про сукупність організаційних, соціальних і, власне, інституціональних у вузькому значенні формах «близькості». Організаційний аспект передбачає наявність усталених уявлень про рівень опортунізму і необхідності контролю. Соціальний аспект віддзеркалює в першу чергу неформальні відносини між агентами на мікрорівні, тобто рівень довіри, від якого залежить якість комунікації – готовність ділитися опосередкованими знаннями). Інституційна складова характеризує інституційне середовище на макрорівні (норми та правила поведінки).

Усі три компонента, що детермінують будь-яку локалізовану економічну систему (локалізація, рівень технології та інститути), складаються зі складної комбінації змінних, які можуть взаємно впливати одна на одну як позитивно, так і негативно (табл. 1). Саме

негативні кореляції недооцінені аналізом, проте виключення інститутів із аналізу знижує кількість можливих комбінацій.

Таблиця 1

Фактори формування кластерів

Проекція кластеру	Локалізація	Технологія	Інститути
Локалізація		-	-
Технологія	+		-
Інститути	+	+	

Серед інституційних чинників розвитку кластерів часто використовують поняття кооперації та партнерства (довіри). Саме наявність таких локально-специфічних інститутів дозволяє коректно ідентифікувати кластер. Прикладами таких інститутів є форми довіри в контрактних відносинах між фірмами, локальної ділової репутації, уявлення про професійні стандарти, колективне сприйняття ролі структур влади та інших організацій.

Ціль розвитку теорії і методології ідентифікації кластерів – доповнити географічний та технологічний підходи до виділення ознак кластерів введенням в аналіз інституційного фактору. Такий підхід дозволяє, з одного боку, пояснити існування транскордонних кластерів, а з іншого боку – зрозуміти роль транснаціональних корпорацій у розвитку кластерів.

Перелік використаних джерел:

1. М.Портер. Конкурентна перевага. Як досягти стабільно високих результатів. К.: Наш формат, 2019. 624 с.
2. Borshma R. Proximity and innovation: a critical assessment. *Regional Studies*, 2005. Vol. 39(1). P.61-74.

УДК 338 (477)

Панухник Олена

доктор економічних наук, професор
завідувачка кафедри економіки та фінансів
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя
м. Тернопіль, Україна

Olena Panukhnyk

Doctor of Sciences (Economics), Professor
Head of the Department of Economics and Finance
Ternopil Ivan Puluj National Technical University
Ternopil, Ukraine

**ЕНЕРГОЕФЕКТИВНА ЕКОНОМІКА ЯК БЕЗЗАПЕРЕЧНИЙ ІМПЕРАТИВ:
МОЖЛИВОСТІ ЗБЕРЕЖЕННЯ СТАЛОГО РОЗВИТКУ ДЛЯ УКРАЇНИ
ENERGY EFFICIENT ECONOMY AS AN UNCONDITIONAL IMPERATIVE:
POSSIBILITIES OF MAINTAINING SUSTAINABLE DEVELOPMENT FOR UKRAINE**

На сучасному етапі жодна країна не може залишитися осторонь від масштабних процесів інтернаціоналізації та глобалізації міжнародних економічних відносин, участь в яких дозволяє не тільки вирішити нагальні економічні проблеми, а й активно інтегруватися у світові потоки сталого розвитку, освоювати й ефективно використовувати закордонний досвід їх організації та управління.

Відомим є факт, що створення енергоефективної економіки вимагає суттєвих витрат. Однак така економіка є глобальним імперативом, адже лише на її основі можна досягти